

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за червень 2021 року

Зміст

1. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	5
1.1. Перехід права на прийняття спадщини за спадковою трансмісією у розумінні статті 1276 ЦК України є можливим у межах строків для прийняття спадщини та не передбачає перехід права на подання позову про визначення додаткового строку для прийняття спадщини	5
2. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	6
2.1. Правовідносини, в яких позивач просить припинити своє право на частку в майні з отриманням компенсації на свою користь, а не право власності відповідача у спільному майні з виплатою компенсації, є відмінними за своєю природою від статті 365 ЦК України	6
2.2. Проживання дитини упродовж тривалого часу у новій сім'ї, створеній її батьком чи матір'ю, відсутність побачень дитини з тим із батьків, з ким не проживає, не є підставами для позбавлення останнього батьківських прав, оскільки це є крайнім заходом впливу, необхідність застосування якого потрібно довести	8
2.3. Положення частини четвертої статті 75 СК України варто тлумачити системно, враховуючи встановлений іншими статтями СК України обов'язок подружжя утримувати інше подружжя й міжнародні стандарти правового захисту осіб з інвалідністю, яким є один з подружжя, що потребує матеріальної допомоги	10
3. Спори, що виникають із земельних правовідносин	12
3.1. Підставою для розірвання договору оренди землі є настання події, передбаченої умовами договору, зокрема зміни директора підприємства-орендаря	12
4. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних зобов'язань	13
4.1. Законодавством не передбачено обмежень при реалізації права власника на розпорядження майном залежно від того, чи мають право на користування ним інші особи, зокрема малолітні, якщо власник не є їх батьком (матір'ю) або ж особою, яка замінює останніх	13
5. Спори, що виникають із кредитних правовідносин	15
5.1. Законодавець пов'язує наявність запису у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна саме на момент відчуження майна, а не на момент реєстрації права власності на нього	15

6. Спори, що виникають із відшкодування шкоди	16
6.1. Вирішення питання про наявність правових підстав для компенсації моральної шкоди у разі смерті фізичної особи має здійснюватися на підставі статті 1167 ЦК України. Винні дії загиблого не можуть бути підставою для відмови у задоволенні позову його матері про відшкодування моральної шкоди, завданої смертю особи від нещасного випадку, що стався на виробництві, оскільки такі дії загиблого підлягають врахуванню при визначенні розміру моральної шкоди	16
7. Спори, що виникають з питань у сфері нотаріальної діяльності	18
7.1. Нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії у всіх випадках звернення особи щодо вчинення такої дії, якщо вона внесена до Єдиного реєстру боржників, незалежно від того, чи є особа боржником за основним зобов'язанням чи майновим поручителем	18
8. Спори, що виникають із виконання судових рішень	19
8.1. Одночасне зазначення в судовому рішенні про витребування майна та зобов'язання передати його власнику не свідчить про те, що воно має немайновий характер. Виконання такого рішення передбачає вчинення приватним виконавцем дій щодо вилучення майна у боржника та передачу його стягувачу, а не обмежується лише діями виконавця щодо перевірки виконання рішення боржником	19
8.2. Розмір усіх відрахувань із заробітної плати та інших доходів боржника не може перевищувати 50 відсотків заробітної плати. Однак таке обмеження розміру не поширюється на відрахування із заробітної плати у разі стягнення аліментів на неповнолітніх дітей та у такому випадку не може перевищувати 70 відсотків	21
9. Питання процесуального права	22
9.1. У справах про оспорування батьківства на позивача покладається тягар доказування, що він не є біологічним батьком дитини, а відповідач повинен довести належними та допустимими доказами, що позивач знав у момент реєстрації, що він не є батьком дитини, або не міг не знати про це	22
9.2. Розгляд заяви щодо забезпечення позову, в разі одночасного її подання з позовною заявою, не залежить від вирішення питання про відкриття провадження у справі, а у разі повернення позовної заяви або відмови у відкритті провадження у справі передбачений процесуальний механізм скасування заходів забезпечення позову	23

- 9.3.** У порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи не можуть бути розглянуті апеляційні скарги на ухвали суду щодо вирішення питання про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання та видачу дубліката виконавчого документа 25
- 9.4.** Ухвала районного суду про відмову у витребуванні доказів шляхом звернення до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави підлягає апеляційному оскарженню окремо від рішення суду відповідно до пункту 2 частини першої статті 353 ЦПК України 26
- 9.5.** Витрати за надану професійну правничу допомогу підлягають розподілу за результатами розгляду справи незалежно від того, чи їх уже фактично сплачено, чи тільки має бути сплачено 28
- 9.6.** Сам лише факт неотримання заявником поштової кореспонденції, якою суд з додержанням вимог процесуального закону надсилав ухвалу для вчинення відповідних дій за належною адресою та яка повернулася до суду у зв'язку з її неотриманням адресатом, не може вважатися поважною причиною невиконання ухвали суду 29
- 9.7.** Справи, в яких відповідачем є філія чи представництво, не підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства, у зв'язку з відсутністю сторони, до якої пред'явлено позов, що унеможливорює вирішення цивільного спору 30

1. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

1.1. Перехід права на прийняття спадщини за спадковою трансмісією у розумінні статті 1276 ЦК України є можливим у межах строків для прийняття спадщини та не передбачає перехід права на подання позову про визначення додаткового строку для прийняття спадщини

02 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визначення додаткового строку для прийняття спадщини за заповітом у порядку спадкової трансмісії.

В обґрунтування позову ОСОБА_1 зазначав, що після смерті його діда ОСОБА_3 залишилося спадкове майно, яке він заповідав батькові позивача ОСОБА_4. Після смерті ОСОБА_4, який не встиг прийняти спадщину за заповітом, ОСОБА_1 є спадкоємцем майна померлого батька за законом. Оскільки батька позивача вже після його смерті було позбавлено права власності на спадкове майно та він не може захистити свої права, позивач вважав, що має право на визначення додаткового строку для прийняття спадщини після смерті діда ОСОБА_3 в порядку аналогії закону та спадкової трансмісії.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів з огляду на таке.

Спадкова трансмісія – це перехід права на прийняття спадщини від померлого спадкоємця, який не встиг реалізувати своє право на прийняття спадщини, до його спадкоємців, а не виникнення права на спадкування після смерті першого спадкодавця.

Спадщина може бути прийнята в порядку спадкової трансмісії після спливу строку для прийняття спадщини за письмовою згодою спадкоємців або в судовому порядку, якщо суд визнає причини пропуску цього строку поважними (частини друга, третя статті 1272 ЦК України).

Якщо спадкоємець протягом строку, встановленого статтею 1270 цього Кодексу, не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її (частина перша статті 1272 ЦК України).

Правила частини третьої статті 1272 ЦК України можуть бути застосовані, якщо: 1) у спадкоємця були перешкоди для подання заяви про прийняття спадщини; 2) ці обставини визнані судом поважними.

Якщо ж у спадкоємця перешкод для подання заяви не було, а він не скористався правом на прийняття спадщини через власну пасивну поведінку, то правових підстав для визначення додаткового строку для прийняття спадщини немає.

Отже, право на прийняття спадщини в порядку спадкової трансмісії може бути здійснене у строк, який не сплив на момент смерті спадкодавця. Тобто смерть спадкоємця, який би мав право на спадщину, має настати в межах шестимісячного

строку з дня відкриття спадщини після смерті першого спадкодавця. Право на прийняття спадщини за спадковою трансмісією переходить до спадкоємців цієї особи у межах строку для прийняття спадщини.

У справі, що переглядалася, батько позивача не прийняв спадщину, помер після спливу строку, встановленого для її прийняття, тому в цьому випадку спадкова трансмісія не застосовується.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про відмову у задоволенні позову, оскільки у статті 1276 ЦК України передбачено перехід права на прийняття спадщини спадкоємця, який не встиг її прийняти внаслідок смерті в межах строку для прийняття спадщини, а не перехід права на подання позову про визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 червня 2021 року у справі № 155/1584/18 (провадження № 61-10364св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97495454>

2. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

2.1. Правовідносини, в яких позивач просить припинити своє право на частку в майні з отриманням компенсації на свою користь, а не право власності відповідача у спільному майні з виплатою компенсації, є відмінними за своєю природою від статті 365 ЦК України

09 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ спільного майна подружжя.

Суд установив, що сторони перебувають у зареєстрованому шлюбі, за час спільного проживання ними придбано автомобіль, зареєстрований за ОСОБА_2. Угоди про добровільний поділ автомобіля, що є спільною сумісною власністю подружжя, між сторонами не досягнуто.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено, визнано у порядку поділу спільного майна подружжя за ОСОБА_2 право власності на спірний автомобіль. Стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 грошову компенсацію вартості 1/2 частки автомобіля.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду скасовано, ухвалено нове рішення про часткове задоволення позову. В порядку поділу спільного сумісного майна подружжя ОСОБА_1 та ОСОБА_2 визнано за кожним із них по 1/2 частці автомобіля. Постанова мотивована тим, що відповідач не має можливості сплатити позивачу грошову компенсацію вартості її частки, оскільки є тимчасово безробітним, тому у суду першої інстанції були відсутні підстави для задоволення позову ОСОБА_1 про визнання права власності на автомобіль

за ОСОБА_2 та стягнення з нього на користь ОСОБА_1 грошової компенсації вартості 1/2 частки автомобіля.

Вимоги про припинення права ОСОБА_2 на 1/2 частку автомобіля із виплатою йому грошової компенсації ОСОБА_1 не заявляла, тому суд повинен був здійснити поділ спірного майна, визнавши ідеальні частки кожного з подружжя у цьому майні.

З таким висновком апеляційного суду Верховний Суд не погодився з огляду на таке.

Неподільні речі присуджуються одному із подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними. Присудження одному із подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема на житловий будинок, квартиру, земельну ділянку, допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених ЦК України. Присудження одному з подружжя грошової компенсації можливе за умови попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду.

Аналіз змісту положень статті 71 СК України дає підстави для висновку про те, що частини четверта та п'ята цієї статті виступають як єдиний правовий механізм захисту інтересів того з подружжя, який погоджується на компенсацію належної йому частки у спільному майні за рахунок другого з подружжя, з подальшим припиненням права власності на цю частку.

Принцип обов'язкового отримання згоди особи на присудження їй грошової компенсації, крім випадків, передбачених ЦК України (стаття 365 цього Кодексу), в першу чергу застосовується до правовідносин, які виникають при зверненні одного з подружжя до суду з вимогами про припинення права другого з подружжя на частку у спільному майні з одночасним присудженням грошової компенсації. Гарантуючи, що компенсація буде виплачена, позивач вносить необхідну суму на депозитний рахунок суду.

У пунктах 1 – 3 частини першої статті 365 ЦК України передбачено, що право особи на частку у спільному майні може бути припинене за рішенням суду на підставі позову інших співвласників, якщо: частка є незначною і не може бути виділена в натурі; річ є неподільною; спільне володіння і користування майном є неможливим.

Правовідносини, в яких позивач просить припинити не право власності відповідача у спільному майні з виплатою компенсації, а своє право на частку в майні з отриманням компенсації на свою користь, є відмінними за своєю природою і регулюються статтею 364 ЦК України, яка передбачає, що співвласник, частка якого в майні не може бути виділена в натурі, має право на отримання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості цієї частки.

Заявляючи відповідні вимоги, позивач погоджується на отримання грошової компенсації, а відповідач, у свою чергу, не завжди згоден її виплачувати. При цьому залишення неподільної речі у спільній власності без проведення реального поділу не позбавить того з подружжя, хто фактично цією річчю користується, можливості користуватися нею в подальшому. Одночасно другий з подружжя

позбавляється як можливості користуватися спірною річчю, хоча вона перебуває у спільній власності, так і грошової компенсації, яку інша сторона добровільно на депозитний рахунок не внесла.

Оцінюючи положення частини п'ятої статті 71 СК України як такі, що застосовуються до правовідносин, які виникають при зверненні одного з подружжя до другого з вимогами про припинення його права на частку у спільному майні, Верховний Суд зробив висновок, що ця норма не вимагає обов'язкового внесення на депозитний рахунок грошової компенсації у справах за спорами, в яких про припинення своєї частки у спільному майні і отримання компенсації на свою користь заявляє позивач.

Суд першої інстанції, врахувавши факт згоди ОСОБА_1 на одержання грошової компенсації, а також те, що вона особисто не користувалася транспортним засобом, дійшов обґрунтованого висновку про те, що спірний транспортний засіб, набутий сторонами в період шлюбу, є об'єктом права спільної сумісної власності, тому позивач має право на грошову компенсацію вартості своєї частки у праві спільної сумісної власності і, як наслідок, припинення її права власності на спірне майно.

Постановою Верховного Суду від 09 червня 2021 року постанову Київського апеляційного суду від 16 жовтня 2020 року скасовано та залишено в силі рішення Солом'янського районного суду міста Києва від 18 червня 2020 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 червня 2021 року у справі № 760/789/19 (провадження № 61-16632св20) можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97771554>

2.2. Проживання дитини упродовж тривалого часу у новій сім'ї, створеній її батьком чи матір'ю, відсутність побачень дитини з тим із батьків, з ким не проживає, не є підставами для позбавлення останнього батьківських прав, оскільки це є крайнім заходом впливу, необхідність застосування якого потрібно довести

17 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – орган опіки та піклування Шевченківської районної державної адміністрації Львівської міської ради (далі – орган опіки та піклування), про позбавлення батьківських прав, збільшення розміру аліментів.

Суд встановив, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 перебували в зареєстрованому шлюбі, від якого у сторін народилося двоє дітей. Рішенням суду з відповідача стягуються аліменти на утримання дітей у розмірі 1/3 частини від одержуваних відповідачем доходів щомісячно, це рішення ОСОБА_2 не виконує. Після звернення позивача до органів опіки та піклування із заявою про доцільність позбавлення батьківських прав ОСОБА_2 щодо дочки ОСОБА_3 надано згоду про це.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено частково: позбавлено ОСОБА_2 батьківських прав щодо малолітньої дочки ОСОБА_3; відмовлено в частині вимог щодо збільшення розміру аліментів.

Постановою апеляційного суду рішення в частині позбавлення ОСОБА_2 батьківських прав скасовано і відмовлено в позові; в решті – рішення суду першої інстанції залишено без змін. При цьому апеляційний суд зазначив, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, необхідність застосування якого за обставин цієї справи не доведено.

Верховний Суд залишив без змін постанову апеляційного суду з огляду на таке.

Особи можуть бути позбавлені батьківських прав лише щодо дитини, яка не досягла вісімнадцяти років, і тільки з підстав, передбачених статтею 164 СК України.

Ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальнонавчаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти.

Зазначені фактори, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

Таким чином, позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо, і лише за наявності вини у діях батьків.

Відповідно до частини шостої статті 19 СК України суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

При вирішенні такої категорії спорів судам необхідно мати на увазі, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, на який вони йдуть лише у виняткових випадках, і головне - за наявності достатніх та переконливих доказів, що характеризують особливості батька й матері як особи, що становить реальну загрозу для дитини, її здоров'я та психічного розвитку.

Дитина має право на особливе піклування та повинна мати свободу вибору щодо своїх батьків.

Аналізуючи встановлені факти у контексті позбавлення батьківських прав, суди повинні зважувати на те, що позбавлення батьківських прав на дитину вже несе в собі негативний вплив на свідомість дитини, та застосовувати цей захід як крайню міру впливу та захисту прав дитини.

Суд апеляційної інстанції правильно не погодився з висновком органу опіки та піклування про доцільність позбавлення відповідача батьківських прав, оскільки він є недостатньо обґрунтованим і має рекомендаційний характер.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 17 червня 2021 року у справі № 466/9380/17 (провадження № 61-2175св20) можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97771761>

2.3. Положення частини четвертої статті 75 СК України варто тлумачити системно, враховуючи встановлений іншими статтями СК України обов'язок подружжя утримувати інше подружжя й міжнародні стандарти правового захисту осіб з інвалідністю, яким є один з подружжя, що потребує матеріальної допомоги

24 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів.

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 зазначала про те, що перебуває з ОСОБА_2 у зареєстрованому шлюбі. Їй встановлено II групу інвалідності довічно, внаслідок чого вона не працює та позбавлена можливості одержати будь-які додаткові джерела доходу, крім пенсії за інвалідністю. Посилаючись на те, що її матеріальне становище є важким, є потреба у постійному догляді та лікуванні, а відповідач спроможний таку допомогу надати, просила позов задовольнити.

Суд першої інстанції задовольнив позов у зв'язку з тим, що позивач отримує пенсію у розмірі одного прожиткового мінімуму, встановленого законом, однак ця пенсія має забезпечувати прожитковий мінімум. З огляду на тяжку онкологічну хворобу ОСОБА_1 потребує коштовного лікування, пенсія покриває лише ці витрати.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції і відмовив у позові, обґрунтовуючи це тим, що позивача не можна вважати особою, яка потребує матеріальної допомоги у розумінні частини четвертої статті 75 СК України.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду, змінив рішення суду першої інстанції, зменшивши розмір стягнутих з ОСОБА_2 аліментів на утримання дружини ОСОБА_1, з огляду на таке.

Чинне законодавство у частині другій статті 75 СК України надає перелік загальних умов для надання утримання одному з подружжя: 1) його непрацездатність; 2) потреба у матеріальній допомозі; а також здатність другого з подружжя надавати матеріальну допомогу. У цьому випадку мова йде про юридичний склад, який містить юридичні факти, що є підставою для набуття одним з подружжя права на утримання і створення обов'язку для іншого з подружжя таке утримання надавати.

При цьому відповідно до частини четвертої статті 75 СК України один із подружжя є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують йому

прожиткового мінімуму, встановленого законом. Цей мінімум можна визнати допустимим у випадках лише нормального життєзабезпечення людини, але він не є достатнім у разі, якщо мова йде про непрацездатну особу, зокрема, яка позбавлена можливості працювати.

Необхідні потреби непрацездатної людини, як правило, не обмежені тими звичайними потребами, які має здорова людина, тому вимагають додаткових витрат на лікування, оздоровлення, харчування, що зумовлено іншим, відмінним способом життя такої людини.

Аналіз норм СК України свідчить про те, що четвертою істотною умовою виникнення права одного із подружжя на утримання є відсутність зловживання правом з її боку. Форми такого зловживання визначені у частині першій статті 83 СК України

Таким чином, за умови відсутності зловживань, визначених у частині першій статті 83 СК України, або передумов обмеження права одного із подружжя на утримання з боку іншого подружжя, які передбачені частиною 2 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, непрацездатне подружжя має право на матеріальну допомогу в сенсі статті 75 СК України.

У розумінні положень частини четвертої статті 75 СК України один із подружжя, який є особою з інвалідністю, не є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо його пенсія забезпечує йому встановлений законом прожитковий мінімум, однак, внаслідок наявності у нього інвалідності (онкологічного захворювання) така особа обтяжена необхідністю несення додаткових витрат на своє лікування.

Тобто, зміст частини четвертої статті 75 СК України варто тлумачити системно, враховуючи встановлений іншими статтями СК України обов'язок подружжя утримувати інше подружжя й міжнародні стандарти правового захисту осіб з інвалідністю, яким у цій справі є подружжя, яке потребує матеріальної допомоги.

Призначення особі з інвалідністю відповідної пенсії по інвалідності або іншої соціальної виплати не може знаходитися у зв'язку із виплатами, які здійснює подружжя на утримання іншого подружжя, яке є особою із інвалідністю. Факт призначення державою пенсії по інвалідності не може впливати на факт призначення судом аліментів на утримання подружжя або ж виключати його.

Верховний Суд вважав, що положення частини четвертої статті 75 СК України, відповідно до якої один із подружжя є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом, не відповідають нормам статей 3, 8 та 48 Конституції України, тому суд її не застосовує.

Вирішено звернутися до Пленуму Верховного Суду для розгляду питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності

закону чи іншого правового акта, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 24 червня 2021 року у справі № 759/6629/19 (провадження № 61-15018св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98054751>

3. Спори, що виникають із земельних правовідносин

3.1. Підставою для розірвання договору оренди землі є настання події, передбаченої умовами договору, зокрема зміни директора підприємства-орендаря

16 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ «Агрофірма «Рокитне-цукор») про розірвання договору оренди землі.

Суд установив, що ОСОБА_1 є власником земельної ділянки. Між ним та відповідачем укладено договір оренди цієї ділянки спочатку строком на 5 років, пізніше – за умовами додаткової угоди строк дії оренди продовжено. У пунктах 8.3, 8.6. договору оренди передбачено, що договір може бути припинений достроково за взаємною згодою сторін або на вимогу однієї із сторін у випадках, передбачених законодавством України та цим договором. Реорганізація юридичної особи, а також зміна директора підприємства-орендаря є підставою для розірвання цього договору. У зв'язку з неодноразовою зміною керівника підприємства-орендаря ОСОБА_1 звернувся до ТОВ «АФ «Рокитне-цукор» із заявою про розірвання договору оренди та додаткової угоди, відповіді не отримав.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову.

Верховний Суд скасував рішення районного та апеляційного судів і задовольнив позов про розірвання договору оренди земельної ділянки з огляду на таке.

Позивач наголошував на тому, що підставою для розірвання договору є настання події, яка передбачена в договорі, а саме зміна директора підприємства-орендаря.

Відмовляючи в задоволенні позову, суди першої та апеляційної інстанцій виходили з недоведеності ОСОБА_1 того, що від зміни керівника підприємства-орендаря змінилася суть правовідносин сторін, розмір чи порядок виплати орендної плати та інші обставини, внаслідок яких він зазнав шкоди та значною мірою позбувся того, на що розраховував при укладенні договору.

Верховний Суд зауважив, що до загальних засад цивільного законодавства належить свобода договору (пункт 3 частини першої статті 3 ЦК України).

Тлумачення цього пункту, а також статті 627 ЦК України свідчить про те, що свобода договору має декілька складових, зокрема це свобода укладання договору, вибору контрагента, виду договору, визначення умов договору.

Згідно із статтею 651 ЦК України зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом. Договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом.

У частинах третій та четвертій статті 31 Закону України «Про оренду землі», зокрема, передбачено, що відповідний договір може бути достроково розірваний за рішенням суду в порядку, встановленому законом, його розірвання в односторонньому порядку не допускається, якщо інше не передбачено законом або договором.

Згідно з пунктом 8.3 оспорюваного договору оренди земельної ділянки він може бути припинений достроково на вимогу однієї зі сторін у передбачених договором випадках, а у пункті 8.6 договору сторони погодили, що зміна директора підприємства-орендаря є підставою для розірвання договору.

Тобто умовами договору передбачена можливість його розірвання на вимогу однієї зі сторін та визначені підстави для такого розірвання, без необхідності встановлення будь-яких інших передумов, зокрема істотного порушення договору.

Посилання судів на те, що від зміни керівника підприємства-орендаря позивач не зазнав шкоди та не позбувся того, на що розраховував при укладенні договору, на обґрунтованість позовних вимог не впливають, оскільки орендодавець просив розірвати договір не у зв'язку з істотним порушенням договору орендарем, а у зв'язку з настанням події, яку сторони, на власний розсуд, керуючись принципом свободи договору, погодили як підставу для розірвання договору.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 червня 2021 року у справі № 375/278/20 (провадження № 61-3449св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97926382>

4. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних зобов'язань

4.1. Законодавством не передбачено обмежень при реалізації права власника на розпорядження майном залежно від того, чи мають право на користування ним інші особи, зокрема малолітні, якщо власник не є їх батьком (матір'ю) або ж особою, яка замінює останніх

08 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_2, яка діє в інтересах неповнолітнього ОСОБА_1,

до ОСОБА_4, ОСОБА_3, ОСОБА_5 про визнання недійсним договору купівлі-продажу житлового будинку.

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_2 зазначала про те, що на час укладення її матір'ю ОСОБА_4 оспорюваного договору вона, її неповнолітній син ОСОБА_1 та інші члени сім'ї мешкали в будинку, що був предметом продажу за договором купівлі-продажу. Новий власник ОСОБА_3 змусив їх виселитися з будинку, тому вона та її син фактично позбавлені права користування ним. Зазначала, що договір купівлі-продажу вчинено без дозволу органу опіки та піклування, що позбавляє неповнолітнього ОСОБА_1 права на проживання в житловому будинку, який для нього був єдиним постійним місцем проживання від народження, тому просила визнати його недійсним з підстав, передбачених статтею 203 ЦК України.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено у зв'язку з тим, що права та інтереси неповнолітнього ОСОБА_1 вчиненням спірних договорів купівлі-продажу житлового будинку не були порушені.

Верховний Суд залишив без змін судові рішення з огляду на таке.

Системний аналіз статті 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», статті 17 Закону України «Про охорону дитинства» дає підстави для висновку про те, що попередній дозвіл органу опіки та піклування при відчуженні нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким, у разі використання його як житла, має дитина, надається лише в разі, коли власниками відчужуваного майна є батьки або особи, які їх замінюють, а також коли останні укладають угоди від імені неповнолітніх.

Законодавством не передбачено обмежень при реалізації права власника на розпорядження майном залежно від того, чи мають право на користування ним інші особи, зокрема малолітні, якщо власник не є їх батьком (матір'ю) або ж особою, яка замінює останніх.

Установивши, що ОСОБА_4 є бабою неповнолітнього ОСОБА_1, який мешкав у спірному будинку, врахувавши, що права та інтереси неповнолітньої ОСОБА_1 вчиненням оспорюваних правочинів не порушені, дійшли правильних висновків про відмову у задоволенні позову, оскільки ОСОБА_4 вправі розпоряджатися належним їй на праві власності майном без попереднього дозволу органу опіки та піклування.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 08 червня 2021 року у справі № 607/8145/18 (провадження № 61-6249св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97565680>

5. Спори, що виникають із кредитних правовідносин

5.1. Законодавець пов'язує наявність запису у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна саме на момент відчуження майна, а не на момент реєстрації права власності на нього

09 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» (далі – ПАТ «Ощадбанк»), правонаступником якого є Акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» (далі – АТ «Ощадбанк»), ОСОБА_2 про визнання нечинним обтяження.

Суд установив, що ПАТ «Державний ощадний банк України» та ОСОБА_2 уклали договір про споживчий кредит. На підставі договору застави, укладеного на забезпечення виконання ОСОБА_2 зобов'язань за договором про споживчий кредит, було зареєстровано приватне обтяження щодо заборони відчуження в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна.

Позивач зазначав, що після купівлі автомобіля в ОСОБА_2 під час його реєстрації було перевірено та встановлено відсутність обтяжень на нього. Пізніше позивач дізнався, що автомобіль перебуває в заставі за зобов'язаннями його продавця перед банком. Після отримання витягу з Державного реєстру обтяжень рухомого майна позивачеві стало відомо, що запис про заставу зареєстрований після придбання та реєстрації ним спірного автомобіля. ОСОБА_1 зазначав, що він є добросовісним набувачем, а обтяження щодо спірного автомобіля є нечинним.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено. При цьому суд виходив із того, що на час відчуження спірного автомобіля боржником у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна були відсутні відомості про обтяження, а наявність обтяження перешкоджає позивачу реалізувати свої права як власника майна.

Верховний Суд з таким рішенням судів не погодився з огляду на таке.

У частині четвертій статті 577 ЦК України передбачено, що моментом реєстрації застави є дата та час внесення відповідного запису до Державного реєстру обтяжень рухомого майна.

Відповідно до частини другої статті 586 ЦК України заставаодавець має право відчужувати предмет застави, передавати його в користування іншій особі або іншим чином розпоряджатися ним лише за згодою заставодержателя, якщо інше не встановлено договором.

У статті 10 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» визначено, що у разі відчуження рухомого майна боржником, який не мав права його відчужувати, особа, що придбала це майно за відплатним договором, вважається його добросовісним набувачем згідно зі статтею 388 ЦК України за умови відсутності в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна

відомостей про обтяження цього рухомого майна. Добросовісний набувач набуває право власності на таке рухоме майно без обтяжень.

Таким чином, застава зберігає свою силу для нового власника майна за умови наявності у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна відповідних відомостей про обтяження, які внесені до такого реєстру перед відчуженням предмета застави. У протилежному випадку набувач вважається добросовісним і набуває право власності на таке рухоме майно без обтяжень.

Під час розгляду цієї справи встановлено, що на час укладення договору купівлі-продажу застава спірного транспортного засобу була зареєстрована в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна, тому висновки судів попередніх інстанцій про те, що на час відчуження спірного автомобіля боржником у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна були відсутні відомості про обтяження та наявність обтяження перешкоджає позивачу реалізувати свої права як власника майна є неправильними, оскільки законодавець пов'язує наявність запису у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна саме на момент відчуження майна, а не на момент реєстрації права власності на нього.

Верховний Суд дійшов висновку про відсутність підстав для задоволення позову, оскільки на час відчуження автомобіля застава спірного транспортного засобу була зареєстрована в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна.

Постановою Верховного Суду від 09 червня 2021 року рішення Московського районного суду міста Харкова від 27 вересня 2019 року та постанову Харківського апеляційного суду від 17 грудня 2019 року скасовано та ухвалено у справі нове рішення про відмову в задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 червня 2021 року у справі № 643/1735/19 (провадження № 61-1526св20) можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97700160>

6. Спори, що виникають із відшкодування шкоди

6.1. Вирішення питання про наявність правових підстав для компенсації моральної шкоди у разі смерті фізичної особи має здійснюватися на підставі статті 1167 ЦК України. Винні дії загиблого не можуть бути підставою для відмови у задоволенні позову його матері про відшкодування моральної шкоди, завданої смертю особи від нещасного випадку, що стався на виробництві, оскільки такі дії загиблого підлягають врахуванню при визначенні розміру моральної шкоди

14 червня 2021 року Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Караван-Сарай» (далі – ТОВ «Караван-Сарай»), третя особа – Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в Донецькій області (далі – УВДФССУ в Донецькій області), про відшкодування моральної шкоди.

Суд встановив, що відповідач є роботодавцем працівника (ОСОБА_2), який загинув під час виконання ним трудових обов'язків у дорожньо-транспортній пригоді, а позивач є матір'ю фізичної особи, у зв'язку зі смертю якої їй завдано моральну шкоду. Про факт настання нещасного випадку на виробництві складено акти про проведення спеціального розслідування нещасного випадку та про нещасний випадок, пов'язаний з виробництвом, за формою Н-1.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позовні вимоги задоволено частково. Стягнуто з ТОВ «Караван-Сарай» на користь ОСОБА_1 моральну шкоду.

Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

У частині першій статті 1167 ЦК України визначено загальні умови відповідальності за заподіяння моральної шкоди.

У частині другій статті 1167 ЦК України передбачені спеціальні випадки відшкодування моральної шкоди, коли на відміну від загальних правил, моральна шкода відшкодовується незалежно від вини особи, яка її завдала, зокрема, якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки.

Згідно з частиною другою статті 1168 ЦК України моральна шкода, завдана смертю фізичної особи, відшкодовується її чоловікові (дружині), батькам (усиновлювачам), дітям (усиновленим), а також особам, які проживали з нею однією сім'єю.

Проте умови виникнення зобов'язання з відшкодування моральної шкоди визначені у статті 1167 ЦК України, тому вирішення питання про наявність правових підстав для відшкодування моральної шкоди у разі смерті фізичної особи має здійснюватися саме на підставі статті 1167 ЦК України.

Суд установив, що ОСОБА_2 перебував у трудових відносинах з ТОВ «Караван-Сарай», роботодавець погодив використання ним власного автомобіля для потреб підприємства з правом отримання компенсації за таке використання автомобіля на підставі статті 125 КЗпП України, нещасний випадок, який стався з ОСОБА_2 під час експлуатації власного автомобіля у службових цілях і внаслідок якого він помер, пов'язаний з виробництвом.

Суд дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для покладення на ТОВ «Караван-Сарай» обов'язку щодо відшкодування позивачу як матері загиблого внаслідок нещасного випадку на виробництві працівника відповідача, завданої моральної шкоди з підстав, визначених статтею 1167 ЦК України.

При цьому слід зазначити, що винні дії загиблого не можуть бути підставою для відмови у задоволенні позову його матері про відшкодування моральної шкоди, завданої смертю особи від нещасного випадку, що стався на виробництві, оскільки такі дії загиблого підлягають врахуванню при визначенні розміру моральної шкоди.

При визначенні розміру відшкодування суди врахували баланс інтересів сторін. З огляду на обставини цієї справи обмеження позивача у виплаті компенсації

моральної шкоди, завданої смертю найдорожчої людини, перед інтересами підприємства було б не пропорційно легітимній меті.

Постановою Верховного Суду від 14 червня 2021 року рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 10 вересня 2019 року та постанову Донецького апеляційного суду від 19 листопада 2019 року в частині задоволених позовних вимог ОСОБА_1 до ТОВ «Караван-Сарай» про відшкодування моральної шкоди залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 червня 2021 року у справі № 235/3191/19 (провадження № 61-21511сво19) можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97771580>

7. Спори, що виникають у сфері нотаріальної діяльності

7.1. Нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії у всіх випадках звернення особи щодо вчинення такої дії, якщо вона внесена до Єдиного реєстру боржників, незалежно від того, чи є особа боржником за основним зобов'язанням чи майновим поручителем

16 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу про визнання протиправною відмови у вчиненні нотаріальної дії та зобов'язання вчинити дії.

Суд установив, що ОСОБА_1 є власником житлового будинку та земельної ділянки. З метою нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу зазначених об'єктів нерухомого майна позивач звернувся до приватного нотаріуса, який прийняв постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії, у зв'язку з тим, що позивач внесений до Єдиного реєстру боржників.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні позову, оскільки на час вчинення нотаріальної дії в Єдиному реєстрі боржників була відображена актуальна інформація щодо позивача як боржника за невиконаним майновим зобов'язанням.

Позивач обґрунтував касаційну скаргу тим, що він не є боржником за грошовими вимогами стягувача, а є тільки майновим поручителем, який відповідає в межах переданого в іпотеку майна. Арешт накладено лише на предмет іпотеки, а на будинок та земельну ділянку, які мав намір продати позивач, арешт не накладено. Стосовно позивача не було відкрито виконавчого провадження про стягнення грошових коштів, виконання рішення суду, яким звернено стягнення на передані в іпотеку квартири, неможливе, оскільки вони розміщені в м. Донецьку.

Верховний Суд змінив мотивувальні частини судових рішень із таких підстав.

Тлумачення пункту 8-1 частини першої статті 49 Закону України «Про нотаріат» (у редакції, яка діяла на час відмови у вчиненні нотаріальної дії) свідчить, що нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії у всіх випадках, якщо особа,

яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії щодо відчуження належного їй майна, внесена до Єдиного реєстру боржників. Позивач внесений до цього Реєстру. Законодавець не пов'язував відмову у вчиненні нотаріальної дії з тим, чи видавався виконавчий лист на звернення стягнення на іпотеку, й особа була іпотекодавцем, а не боржником за основним зобов'язанням. Тобто цивілістичне розмежування статусу боржника та іпотекодавця не є основою для формулювання підстави для відмови у вчиненні нотаріальної дії, оскільки відмова у вчиненні нотаріальної дії залежить тільки від внесення особи до Єдиного реєстру боржників.

Установивши, що на момент звернення з проханням про вчинення нотаріальної дії щодо відчуження належного йому майна позивач був внесений до Єдиного реєстру боржників, суди дійшли правильного висновку про те, що нотаріус діяв у межах наданих законом повноважень, та обґрунтовано відмовили в задоволенні позовної вимоги про визнання протиправною відмови у вчиненні нотаріальних дій.

Верховний Суд відхилив доводи касаційної скарги про те, що нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії тільки у випадку, якщо особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії щодо відчуження належного їй майна, внесена до Єдиного реєстру боржників як боржник за виконавчими провадженнями про стягнення аліментів за наявності заборгованості з відповідних платежів понад три місяці, і те, що позивач не є боржником за грошовими вимогами стягувача, а є тільки майновим поручителем, який відповідає в межах майна, переданого в іпотеку.

Доводи касаційної скарги про те, що суди не дослідили обставин справи в частині змісту виконавчих проваджень, не обґрунтовані, оскільки у пункті 8-1 статті 49 Закону України «Про нотаріат» охоплено всі випадки підстав внесення до Єдиного реєстру боржників.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 червня 2021 року у справі № 757/22958/19-ц (провадження № 61-12026св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903461>

8. Спори, що виникають із виконання судових рішень

8.1. Одночасне зазначення в судовому рішенні про витребування майна та зобов'язання передати його власнику не свідчить про те, що воно має немайновий характер. Виконання такого рішення передбачає вчинення приватним виконавцем дій щодо вилучення майна у боржника та передачу його стягувачу, а не обмежується лише діями виконавця щодо перевірки виконання рішення боржником

30 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за скаргою ОСОБА_1 на бездіяльність приватного виконавця.

В обґрунтування скарги ОСОБА_1 послався на те, що приватним виконавцем відкрито виконавче провадження з виконання судового рішення про витребування автомобіля. Приватний виконавець безпідставно виконує рішення суду у порядку статті 63 Закону України «Про виконавче провадження» як рішення немайнового характеру, тоді як має виконувати у порядку статті 60 зазначеного Закону, зокрема вилучити витребуване майно і передати його стягувачу.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, відмовив у задоволенні скарги, вважаючи, що судові рішення, за яким видано виконавчий лист, є рішенням немайнового характеру, а законодавство не передбачає вчинення приватним виконавцем заходів примусового виконання рішення немайнового характеру.

Верховний Суд скасував рішення судів і визнав неправомірною бездіяльність приватного виконавця з огляду на таке.

За встановленими у справі обставинами на примусовому виконанні приватного виконавця перебуває судові рішення про витребування із володіння боржника майна (автомобіля) та зобов'язання передати його стягувачу.

У разі задоволення позову про витребування майна з чужого незаконного володіння суд витребує таке майно на користь позивача, а не зобов'язує відповідача повернути це майно власникові.

Одночасне зазначення в судовому рішенні про витребування майна та зобов'язання передати його власнику не свідчить про те, що воно має немайновий характер. Виконання такого рішення передбачає вчинення приватним виконавцем дій щодо вилучення майна у боржника та передачу його стягувачу, а не обмежується лише діями виконавця щодо перевірки виконання рішення боржником.

Таким чином, рішення про витребування нерухомого майна з чужого незаконного володіння підлягає примусовому виконанню у порядку, передбаченому статтею 60 Закону України «Про виконавче провадження», шляхом вилучення майна у боржника і передачі стягувачу предметів, зазначених у рішенні.

Разом з цим Верховний Суд погодився із висновками судів про відсутність підстав для задоволення вимог заявника про зобов'язання приватного виконавця вжити всіх визначених Законом України «Про виконавче провадження» заходів примусового виконання рішення суду згідно з переліком, зазначеним у скарзі, оскільки вчинення таких дій належить до дискреційних повноважень приватного виконавця, суд позбавлений процесуальної можливості перебирати на себе повноваження приватного виконавця.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 червня 2021 року у справі № 201/12569/16 (провадження № 61-2627св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98170467>

8.2. Розмір усіх відрахувань із заробітної плати та інших доходів боржника не може перевищувати 50 відсотків заробітної плати. Однак таке обмеження розміру не поширюється на відрахування із заробітної плати у разі стягнення аліментів на неповнолітніх дітей та у такому випадку не може перевищувати 70 відсотків

16 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за скаргою ОСОБА_1 на дії державного виконавця Другого відділу державної виконавчої служби міста Луцька Головного територіального управління у Волинській області Білової В. А. (далі – Другий відділ ДВС м. Луцька ГТУ у Волинській області) щодо винесення постанови про звернення стягнення на заробітну плату, стипендію та інші доходи боржника.

Суд установив, що рішенням суду з ОСОБА_1 стягнуто на користь ОСОБА_3 аліменти на утримання доньки ОСОБА_4 в розмірі 1/4 частини всіх видів його заробітку щомісячно. На виконання цього рішення відкрито виконавче провадження. Постановою державного виконавця про звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника, звернено стягнення на доходи ОСОБА_1 у розмірі 70 відсотків до виплати загальної суми заборгованості.

Ухвалою суду першої інстанції у задоволенні скарги ОСОБА_1 відмовлено. При цьому суд керувався тим, що у зв'язку з невиконанням заявником як боржником у межах виконавчого провадження зобов'язань щодо сплати аліментів утворилась заборгованість, а обмеження розміру всіх відрахувань під час кожної виплати заробітної плати та інших доходів боржника, яке не може перевищувати 50 відсотків заробітної плати, не поширюється на відрахування із заробітної плати в разі стягнення аліментів, тому постанова державного виконавця про звернення стягнення на заробітну плату в розмірі 70 відсотків від її розміру відповідає Закону України «Про виконавче провадження».

Постановою апеляційного суду ухвалу суду скасовано, скаргу ОСОБА_1 задоволено. Зобов'язано державного виконавця винести постанову про звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника з урахуванням положень частини третьої статті 70 Закону України «Про виконавче провадження». Постанова суду мотивована тим, що суд першої інстанції неправильно застосував норми частини третьої статті 70 Закону України «Про виконавче провадження», згідно з якою розмір відрахувань із заробітної плати та інших доходів боржника не може перевищувати 50 відсотків заробітної плати, що має бути виплачена працівнику. Положення Закону щодо можливості звернення стягнення із заробітків боржника в розмірі до 70 відсотків стосуються періодичних стягнень аліментів на неповнолітніх дітей за кількома виконавчими провадженнями.

Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду та залишив у силі ухвалу суду першої інстанції з огляду на таке.

Відповідно до частин другої, третьої статті 70 Закону України «Про виконавче провадження» із заробітної плати боржника може бути утримано за виконавчими документами до погашення у повному обсязі заборгованості, зокрема, у разі

стягнення аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю особи, у зв'язку із втратою годувальника, майнової та/або моральної шкоди, завданої кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, – 50 відсотків. Загальний розмір усіх відрахувань під час кожної виплати заробітної плати та інших доходів боржника не може перевищувати 50 відсотків заробітної плати, що має бути виплачена працівнику, у тому числі у разі відрахування за кількома виконавчими документами. Це обмеження не поширюється на відрахування із заробітної плати у разі відбування боржником покарання у виді виправних робіт і стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. У таких випадках розмір відрахувань із заробітної плати не може перевищувати 70 відсотків.

Встановивши, що у зв'язку із невиконанням заявником зобов'язань щодо сплати аліментів утворилась заборгованість, а обмеження розміру усіх відрахувань під час кожної виплати заробітної плати та інших доходів боржника, яке не може перевищувати 50 відсотків заробітної плати, не поширюється на відрахування із заробітної плати у разі стягнення аліментів на неповнолітніх дітей, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що оспорюване рішення прийняте відповідно до закону, в межах повноважень державного виконавця.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 червня 2021 року у справі № 161/20072/18 (провадження № 61-13673св19) можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97828938>

9. Питання процесуального права

9.1. У справах про оспорювання батьківства на позивача покладається тягар доказування, що він не є біологічним батьком дитини, а відповідач повинен довести належними та допустимими доказами, що позивач знав у момент реєстрації, що він не є батьком дитини, або не міг не знати про це

11 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, треті особи – служба у справах дітей Кобеляцької райдержадміністрації та орган опіки та піклування Кобеляцької міської ради, про оспорювання батьківства та виключення з актового запису відомостей про батька дитини.

Суд установив, що сторони перебували у зареєстрованому шлюбі, мають дочку ОСОБА_4, батьком якої записано ОСОБА_1. Після розірвання шлюбу між ОСОБА_1 і відповідачем виникали конфлікти, під час яких ОСОБА_2 повідомила про те, що позивач не є біологічним батьком дитини.

Суд першої інстанції, з рішенням якого погодився й апеляційний суд, виключив відомості про ОСОБА_1 як батька ОСОБА_4 із актового запису про її народження.

Верховний Суд залишив без змін судові рішення з огляду на таке.

Особа, яка записана батьком дитини відповідно до статей 122, 124, 126 і 127 СК України, має право оспорити своє батьківство, пред'явивши позов про виключення запису про нього як батька з актового запису про народження дитини.

У разі доведення відсутності кровного споріднення між особою, яка записана батьком, та дитиною суд постановляє рішення про виключення відомостей про особу як батька дитини з актового запису про її народження.

Оспорювання батьківства можливе лише після народження дитини і до досягнення нею повноліття. Не має права оспорювати батьківство особа, записана батьком дитини, якщо в момент реєстрації себе батьком дитини вона знала, що не є її батьком, а також особа, яка дала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій відповідно до частини першої статті 123 цього Кодексу.

З урахуванням вимог частини третьої статті 12 ЦПК України на позивача покладається тягар доказування, що він не є біологічним батьком дитини, а відповідач у справі повинна довести належними та допустимими доказами, що позивач у момент реєстрації себе батьком дитини знав, що не є батьком дитини, або за встановленими обставинами справи не міг про це не знати.

ОСОБА_2 не надав докази, зокрема документи, на підставі яких робився оспорюваний актовий запис, з даними про те, що ОСОБА_1 знав про відсутність у нього біологічного споріднення з дитиною на момент вчинення актового запису.

Разом із тим відповідач, під час розгляду справи судами попередніх інстанцій визнав факт відсутності кровного споріднення між ОСОБА_1 та ОСОБА_4.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, встановивши, що позивач не є біологічним батьком ОСОБА_4, про що йому стало відомо після розірвання шлюбу із відповідачем і враховуючи відсутність належних і допустимих доказів того, що ОСОБА_1 у момент реєстрації народження дитини знав, що не є біологічним батьком ОСОБА_4, дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для задоволення позову ОСОБА_1 щодо виключення його з актового запису відомостей про батька ОСОБА_4.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 червня 2021 року у справі № 532/1348/19 (провадження № 61-17342св20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97735881>

9.2. Розгляд заяви щодо забезпечення позову, в разі одночасного її подання з позовною заявою, не залежить від вирішення питання про відкриття провадження у справі. У разі повернення позовної заяви або відмови у відкритті провадження у справі передбачений процесуальний механізм скасування заходів забезпечення позову

14 червня 2021 року Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом

ОСОБА_1 до виконавчого комітету Ужгородської міської ради, ОСОБА_2, ОСОБА_7, ОСОБА_3 та ОСОБА_4, треті особи: ОСОБА_5, ОСОБА_6, управління Державного архітектурно-будівельного контролю виконавчого комітету Ужгородської міської ради, про скасування повідомлення про початок виконання будівельних робіт та зобов'язання вчинити певні дії.

Суд установив, що Управління містобудування та архітектури видало ОСОБА_2, ОСОБА_7, ОСОБА_3 та ОСОБА_4 містобудівні умови на реконструкцію частини житлового будинку, відповідачі зареєстрували повідомлення про початок виконання будівельних робіт. ОСОБА_1 є власником квартири за сусідньою з об'єктом будівництва адресою.

Одночасно із позовною заявою ОСОБА_1 подав до суду заяву про забезпечення позову, яка мотивована тим, що відповідачі активно здійснюють будівництво з порушенням правил забудови без виконання містобудівних умов та обмежень і порушують його права та інтереси як суміжного користувача.

Ухвалою суду першої інстанції, залишеною без змін постановою апеляційного суду, заяву ОСОБА_1 про забезпечення позову задоволено. Ухвала суду мотивована тим, що забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду.

Верховний Суд залишив без змін судові рішення з огляду на таке.

Системне тлумачення частини першої статті 153, частини тринадцятої статті 158, частини першої статті 187 ЦПК України дає можливість дійти висновку про те, що законодавець передбачив відповідний процесуальний порядок розгляду заяви про забезпечення позову та вирішення питання про відкриття провадження у справі. Для розгляду заяви про забезпечення позову та вирішення питання про відкриття провадження у справі встановлені різні процесуальні строки: два та п'ять днів відповідно. Першочерговим при надходженні на розгляд суду заяви про забезпечення позову є надання оцінки щодо порядку звернення з нею до суду, за умови дотримання якого здійснюється її розгляд по суті.

У випадку одночасного подання позовної заяви та заяви про забезпечення позову розгляд заяви про забезпечення позову не залежить від вирішення питання про відкриття провадження у справі. Законодавець не покладає обов'язку на суд відкрити провадження у справі, а тільки потім вирішувати питання про забезпечення позову. У разі повернення позовної заяви, відмови у відкритті провадження у справі передбачений процесуальний механізм скасування заходів забезпечення позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 червня 2021 року у справі № 308/8567/20 (провадження № 61-3480сво21) можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97656944>

9.3. У порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи не можуть бути розглянуті апеляційні скарги на ухвали суду щодо вирішення питання про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання та видачу дубліката виконавчого документа

02 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за заявою акціонерного товариства «УкрСиббанк» (далі – АТ «УкрСиббанк») про видачу дубліката виконавчого документа та поновлення строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання.

Суд першої інстанції заяву задовольнив.

Апеляційний суд розглянув у порядку спрощеного позовного провадження скаргу заінтересованої особи (боржника) на ухвалу місцевого суду, залишивши її без змін.

Верховний Суд скасував рішення судів першої та апеляційної інстанцій і передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

У касаційній скарзі заінтересована особа послалася на те, що суд першої інстанції не повідомив її про дату, час і місце розгляду справи, судових повісток вона не отримувала, а апеляційний суд помилково розглянув справу в порядку спрощеного позовного провадження, у зв'язку з чим вона була позбавлена доступу до правосуддя.

Розгляд справи за відсутності учасника процесу, щодо якого немає відомостей про вручення судової повістки, є порушенням статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо права особи на справедливий судовий розгляд, а також статей 8–12, 128–130, 372 ЦПК України.

Матеріали справи не містять доказів того, що відповідач отримала судові повістки про розгляд районним судом заяви банку.

Порушень допустив і суд апеляційної інстанції. Призначаючи справу до судового розгляду, апеляційний суд в ухвалі зазначав, що вона буде розглядатись у порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення (виклику) сторін.

Апеляційний суд прийняв постанову по суті спору, розглянувши справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи.

Проте згідно із частиною першою статті 368 ЦПК України справа розглядається судом апеляційної інстанції за правилами, встановленими для розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, з особливостями, встановленими цією главою.

У частині другій статті 369 ЦПК України передбачено, що апеляційні скарги на ухвали суду, зазначені в пунктах 1, 5, 6, 9, 10, 14, 19, 37–40 частини першої статті 353 цього Кодексу, розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи.

Зазначений перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Предметом розгляду цієї справи в суді першої інстанції було: поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання (пункт 24 частини першої статті 353 ЦПК України); видача дубліката виконавчого документа, що унормовано підпунктом 17.4 пункту 1 розділу XIII «Перехідні положення» ЦПК України.

Ухвал суду щодо вирішення вказаних процесуальних питань немає в переліку, що міститься в частині другій статті 369 ЦПК України, на що апеляційний суд уваги не звернув, безпідставно розглянувши справу в порядку спрощеного позовного провадження.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 02 червня 2021 року у справі № 2-2617/2009 (провадження № 61-4650св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97429096>

9.4. Ухвала районного суду про відмову у витребуванні доказів шляхом звернення до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави підлягає апеляційному оскарженню окремо від рішення суду відповідно до пункту 2 частини першої статті 353 ЦПК України

16 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Закритого акціонерного товариства «ОТП Банк» (далі – ЗАТ «ОТП Банк»), третя особа – Національний банк України (далі – НБУ), про стягнення суми коштів та застосування заходів впливу.

У судовому засіданні під час розгляду справи судом першої інстанції позивач подав заяву про забезпечення доказів шляхом звернення до Австрійського суду або іншого компетентного органу Австрійської Республіки щодо витребування в Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ (РБІ) інформації, засвідченої належним чином.

Суд першої інстанції у задоволенні клопотання про витребування доказів відмовив, мотивувавши це тим, що предметом спору є стягнення суми коштів та застосування заходів впливу, що знаходяться за кордоном в Австрійській Республіці, а в клопотанні про забезпечення доказів позивач просить витребувати докази, які не мають істотного значення для розгляду справи по суті.

Повертаючи апеляційну скаргу ОСОБА_1 на ухвалу суду, апеляційний суд виходив із того, що предметом апеляційного оскарження є ухвала суду про відмову у витребуванні доказів, яка відповідно до частини другої статті 353 ЦПК України не підлягає апеляційному оскарженню окремо від рішення суду.

Верховний Суд не погодився з таким висновком апеляційного суду з огляду на таке.

Стаття 116 ЦПК України регулює підстави та порядок забезпечення доказів.

Відповідно до частини другої статті 116 ЦПК України способами забезпечення доказів є, зокрема, витребування та (або) огляд доказів за їх місцезнаходженням.

Підстави витребування доказів, вимоги до форми і змісту клопотання учасника справи про витребування доказів, а також порядок розгляду судом цього клопотання визначено у статті 84 ЦПК України.

У разі якщо в процесі розгляду справи суду необхідно отримати докази на території іншої держави, суд України може звернутися з відповідним судовим дорученням до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави у порядку, встановленому цим Кодексом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України (стаття 498 ЦПК України).

ОСОБА_1 у судовому засіданні заявив клопотання про забезпечення доказів шляхом звернення до Австрійського суду або іншого компетентного органу Австрійської Республіки щодо витребування в Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ (РБІ) належним чином засвідченої інформації.

Однак у резолютивній частині ухвали районного суду констатовано про відмову у задоволенні клопотання ОСОБА_1 про витребування доказів, хоча в описовій частині зазначено, що ОСОБА_1 звернувся із клопотанням про забезпечення доказів, а в мотивувальній частині – про те, що суд керувався статтею 116 ЦПК України.

Таким чином, суд апеляційної інстанції, повертаючи апеляційну скаргу ОСОБА_1 на ухвалу місцевого суду, не звернув уваги на те, що при постановленні цієї ухвали суд першої інстанції неправильно застосував положення статті 116 ЦПК України про витребування доказів як складової інституту забезпечення доказів і порушив вимоги статті 260 ЦПК України, оскільки є невідповідність між висновками суду, викладеними у мотивувальній та резолютивній частинах ухвали суду.

Положення частини 1 статті 353 ЦПК України містить вичерпний перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду. Відповідно до пункту 2 частини першої статті 353 ЦПК України окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо забезпечення доказів, відмови в забезпеченні доказів чи скасування ухвали про забезпечення доказів.

Постановою Верховного Суду від 16 червня 2021 року ухвалу Одеського апеляційного суду від 03 грудня 2020 року скасовано, справу направлено до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 червня 2021 року у справі № 522/23110/17 (провадження № 61-8св21) можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97771860>

9.5. Витрати за надану професійну правничу допомогу підлягають розподілу за результатами розгляду справи незалежно від того, чи їх уже фактично сплачено, чи тільки має бути сплачено

15 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Ковельська ОТБ» (далі – ТОВ «Ковельська ОТБ»), третя особа – Ковельська районна рада, про припинення права постійного користування земельною ділянкою шляхом визнання недійсним державного акта на право постійного користування землею.

Позовна заява мотивована тим, що використання спірної земельної ділянки в комерційних цілях без сплати земельного податку порушує інтереси територіальної громади міста Ковеля та, зокрема, інтереси позивача як члена цієї громади.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, в задоволенні позову ОСОБА_1 відмовлено. Додатковою постановою апеляційного суду стягнуто з ОСОБА_1 на користь ТОВ «Ковельська ОТБ» 6 000,00 грн витрат на професійну правничу допомогу.

Верховний Суд погодився з рішеннями судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, урахувавши той факт, що розпорядження голови районної ради та рішення районної ради, на підставі яких виданий державний акт на право постійного користування ТОВ «Ковельська ОТБ» спірною земельною ділянкою, є чинними та не скасовані, дійшов обґрунтованого висновку про відмову у задоволенні позову. Крім цього, ОСОБА_1 просила припинити право відповідача на постійне користування спірною земельною ділянкою шляхом визнання недійсним державного акта, хоча закон не передбачає такої підстави для припинення права користування землею.

Щодо витрат на професійну правничу допомогу в суді апеляційної інстанції Верховний Суд зазначив про те, що відповідно до частини третьої статті 137 ЦПК України для визначення розміру витрат на таку допомогу з метою розподілу судових витрат учасник справи подає детальний опис робіт (наданих послуг), виконаних адвокатом, та здійснених ним витрат, необхідних для надання правничої допомоги. Водночас розмір витрат на оплату послуг адвоката має бути співмірним із: 1) складністю справи та виконаних адвокатом робіт (наданих послуг); 2) часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг); 3) обсягом наданих адвокатом послуг та виконаних робіт; 4) ціною позову та (або) значенням справи для сторони, в тому числі впливом вирішення справи на репутацію сторони або публічним інтересом до справи.

У разі недотримання вимог частини четвертої цієї статті суд може, за клопотанням іншої сторони, зменшити розмір витрат на правничу допомогу, які підлягають розподілу між сторонами (частина п'ята статті 137 ЦПК України).

Витрати за надану професійну правничу допомогу у разі підтвердження обсягу наданих послуг і виконаних робіт та їх вартості підлягають розподілу за результатами розгляду справи незалежно від того, чи їх уже фактично сплачено стороною/третьою особою, чи тільки має бути сплачено (пункт 1 частини другої статті 137 ЦПК України).

Частково задовольняючи заяву ТОВ «Ковельська ОТБ» та стягуючи на його користь із позивача витрати на професійну правничу допомогу, апеляційний суд врахував обсяг наданих адвокатом послуг і виконаних ним робіт, їх вартість, з чим також погодився Верховний Суд.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 червня 2021 року у справі № 159/583/19 (провадження № 61-10459св20) можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97700586>

9.6. Сам лише факт неотримання заявником поштової кореспонденції, якою суд з додержанням вимог процесуального закону надсилав ухвалу для вчинення відповідних дій за належною адресою та яка повернулася до суду у зв'язку з її неотриманням адресатом, не може вважатися поважною причиною невиконання ухвали суду

11 червня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за скаргою ОСОБА_1 про скасування постанови державного виконавця про закриття виконавчого провадження.

Суд першої інстанції залишив без руху скаргу ОСОБА_1 з наданням строку для усунення її недоліків, зокрема визначення суб'єктного складу, надання копії всіх необхідних документів. У зв'язку з не суненням вимог суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, повернув скаргу заявнику.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів з огляду на таке.

Встановлено, що суд першої інстанції виконав передбачений статтею 121 ЦПК України 2004 року обов'язок щодо повідомлення заявника про залишення її скарги без руху та надання строку для усунення недоліків.

За загальним правилом повернення надісланої кореспонденції до суду з вказівкою причини повернення «за закінченням терміну зберігання» не є доказом належного інформування позивача, а також не може беззаперечно свідчити про його відмову від одержання кореспонденції чи про його незнаходження за адресою, повідомленою суду. Водночас відповідно до частини першої статті 77 ЦПК України 2004 року сторони та інші особи, які беруть участь у справі, зобов'язані повідомляти суд про зміну свого місця проживання (перебування, знаходження) або місцезнаходження під час провадження справи. У разі відсутності заяви про зміну місця проживання або місцезнаходження судова повістка надсилається на останню відому судові адресу і вважається доставленою, навіть якщо особа за цією адресою більше не проживає або не знаходиться.

У разі невручення рекомендованого листа з позначкою «Судова повістка» з поважних причин рекомендований лист разом із бланком повідомлення про вручення повертається за зворотною адресою не пізніше ніж через п'ять календарних днів з дня надходження листа до об'єкта поштового зв'язку місця призначення із зазначенням причини невручення. Поштові відправлення, поштові перекази повертаються об'єктом поштового зв'язку відправнику у разі його письмової заяви, письмової відмови адресата від одержання чи закінчення встановленого строку зберігання.

Отже, у разі якщо судові рішення про вчинення відповідної процесуальної дії направлено судом за належною адресою і повернено поштою у зв'язку з посиланням на відсутність (вибуття) адресата, відмову від одержання, закінчення строку зберігання поштового відправлення тощо, то вважається, що адресат повідомлений про вчинення відповідної процесуальної дії.

Таким чином, сам лише факт неотримання заявником поштової кореспонденції, якою суд з додержанням вимог процесуального закону надсилав ухвалу для вчинення відповідних дій за належною адресою та яка повернулася до суду у зв'язку з її неотриманням адресатом, не може вважатися поважною причиною невиконання ухвали суду, оскільки це зумовлено не об'єктивними причинами, а суб'єктивною поведінкою сторони щодо отримання кореспонденції, яка надала суду таку адресу для направлення кореспонденції, вказавши її у своїй скарзі.

З'ясувавши, що суд першої інстанції вживав достатніх заходів для вручення копії ухвали про залишення скарги без руху, передбачених нормами ЦПК України 2004 року, зокрема тричі надсилав засобами поштового зв'язку на адресу заявника, яку вона вказала у своїй скарзі, встановивши, що ОСОБА_1 не усунула недоліків скарги, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про відсутність підстав для скасування ухвали суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 червня 2021 року у справі № 2-6236/11 (провадження № 61-6596ск20) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97656943>

9.7. Справи, в яких відповідачем є філія чи представництво, не підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства у зв'язку з відсутністю сторони, до якої пред'явлено позов, що унеможливлює вирішення цивільного спору

14 червня 2021 року Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Національного авіаційного університету (далі – НАУ) про визнання незаконним та скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

Суд установив, що наказом Фахового коледжу інженерії та управління Національного авіаційного університету (далі – КІТУ НАУ, коледж) ОСОБА_1 звільнено

з посади викладача за власним бажанням згідно із статтею 38 КЗпП України без зазначення дати заяви, хоча така заява була зареєстрована в журналі вхідної кореспонденції. Під час ознайомлення з наказом ОСОБА_1 знищила заяву про звільнення.

Коледж є філією (територіально відокремленим структурним підрозділом) Університету, має фінансову самостійність, може від імені Національного авіаційного університету (в інтересах коледжу) набувати майнових і особистих немайнових прав, нести обов'язки та відповідальність з питань оподаткування.

Рішенням місцевого суду позов ОСОБА_1 задоволено частково. Визнано незаконним і скасовано наказ КІТУ НАУ про звільнення ОСОБА_1, поновлено її на посаді, стягнуто з КІТУ НАУ на користь ОСОБА_1 середній заробіток за час вимушеного прогулу та моральну шкоду.

Постановою апеляційного суду зменшено розмір моральної шкоди; в іншій частині рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Верховний Суд залишив без змін судові рішення з огляду на таке.

У касаційній скарзі представник НАУ стверджував, що позивач пред'явила позов до філії Університету, яка не є юридичною особою і не може бути стороною у цивільному процесі, а отже, суд мав здійснити заміну відповідача.

В Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань міститься інформація про те, що НАУ зареєстрований як юридична особа. У відомостях про відокремлені підрозділи юридичної особи вказано, зокрема, відокремлений структурний підрозділ «Фаховий коледж інженерії та управління Національного авіаційного університету».

Суд установив, що ОСОБА_1 з метою вирішення трудового спору пред'явила позов до навчального закладу – НАУ інтереси у судах якого представляв директор КІТУ, який діяв на підставі довіреності, виданої НАУ. Вказаною довіреністю НАУ уповноважив директора КІТУ НАУ, зокрема, вести від імені Університету в інтересах коледжу будь-які судові справи в усіх судових інстанціях, у тому числі під час розгляду справ у першій, апеляційній і касаційній інстанціях, з усіма правами, що надані законом позивачу, відповідачу, третій особі, потерпілому, з правом пред'явлення позову, зміни предмета чи підстав позову, визнання позову, повної чи часткової відмови від позовних вимог, укладення мирової угоди, оскарження рішень і ухвал суду, та інше.

Вказане свідчить про те, що процесуальні дії у цивільній справі, яка переглядається, здійснювались саме представниками Національного авіаційного університету.

Довіреність керівника відокремленого підрозділу має комплексний характер. Від імені юридичних осіб має право виступати тільки керівник відокремленого підрозділу, а не сам підрозділ, адже поміж керівником і юридичною особою існують відносини представництва і його повноваження підтверджуються довіреністю юридичної особи. Процесуальні повноваження керівника відокремленого підрозділу мають бути вказані у довіреності юридичної особи. З урахуванням цивільно-правового статусу філій та представництв недопустимою є участь відокремлених

підрозділів у певних процесуальних відносинах, оскільки це суперечить цивільно-правовій природі відокремленого підрозділу, як складової частини юридичної особи, що його створила.

Філії та представництва, які не є юридичними особами, не наділені цивільною процесуальною дієздатністю та не можуть бути стороною у цивільному процесі. Тому справи, в яких відповідачем є філія чи представництво, не підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства у зв'язку з відсутністю сторони у цивільному процесі, до якої пред'явлено позов, що унеможлиблює вирішення цивільного спору.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 червня 2021 року у справі № 760/32455/19 (провадження № 61-16459сво20) можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97771626>

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за червень 2021 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2020. – с. 32.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua